

kræfter og så sparsom en økonomi til sin rådighed at vi ikke må sløse mere end højst nødvendigt med vores indsats.

Biblioteksloven fra 1984 har bragt nationalbibliografien på finansloven. Et nyt regelsæt for nationalbibliografiens økonomi, styring og produktion er under udarbejdelse. Helhedssynspunkterne må nu pudses op. Til det formål har man fået et nyt organ, et nationalbibliografisk råd.

Det turde være et oplagt arbejdsemne for rådet – i et samarbejde med Den Danske Historiske Forening og Dansk Historisk Fællesforening – at få DHB på dagsordenen. Dansk fagbibliografi – herunder DHB – trænger til en helhedsløsning, og DHB fortjener en fremtid, der står mål med dens fortid.

Bjarne Stoklund:

Gensyn med Pebringegården

Med store arkæologiske udgravninger og andre mere omfattende museale undersøgelsesprojekter går det ofte sådan, at publiceringen må vente, indtil den travle forsker finder tid dertil i sit otium, og i mange tilfælde kommer den endelige publikation så aldrig. Med Axel Steensbergs projekter er det gået anderledes. Efter sin tidlige afgang som professor har han ikke blot taget nye opgaver op og afsluttet dem, men han er også vendt tilbage til de store foretagender, som han satte igang som museumsmand, og har publiceret resultaterne. Først kom bindene om landsbyudgravningerne i Store Valby, så fulgte i to omgange det store værk om agersystemerne og bebyggelsen ved Borup Ris, og nu er Steensberg – i sin alders 80. år – vendt tilbage til ét af sine udgangspunkter, til undersøgelserne af den gård i Pebringe, som i 1939 blev flyttet til Frilandsmuseet i Sorgenfri.¹

I mellemkrigsårene blev Dansk Folkemu-

seum inkorporeret i det nyordnede Nationalmuseum som dettes 3. afdeling med ansvaret for bonde- og borgerkultur i tiden efter 1660. I 30'erne var afdelingens kræfter næsten helt bundet til opgaverne med at supplere og nyopstille samlingerne i Prinsens Palais, men da denne opgave kort før 2. verdenskrig var afsluttet, stod man parat til at intensivere forskningen af ikke mindst bondekulturen, som længe havde indtaget en central rolle i museets arbejdsprogram. Den drivende kraft i disse planer var den alsidige og idérige museumsmand, Kai Uldall, som sørgede for, at to unge lovende forskere i disse år blev knyttet til Dansk Folkemuseum. Det var filologen Svend Jespersen, som på baggrund af sine erfaringer med dialektalt indsamlingsarbejde skulle organisere en spørgelisteindsamling af skriftligt materiale til belysning af dansk bondekultur, det der blev til Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser (NEU), og det var historikeren og geografen Axel Steensberg, der som assistent hos Gudmund Hatt var trænet i arkæologiske undersøgelser af hustomter. Hans opgave blev det bl.a. at foretage udgravninger under de bygninger, som blev overflyttet til Frilandsmuseet, for på den måde at skaffe materiale til belysning af bondegårdens udviklingshistorie.

I 40'erne og 50'erne var begge de to nyanstattede museumsinspektører optaget af studier af den danske bondegårds historie: Steensberg med udgangspunkt i udgravningerne, Jespersen på basis af omfattende arkivstudier. Steensberg lagde sine resultater hurtigt frem og kom på den måde til at præge den almindelige opfattelse på dette område. Sven Jespersen var overordentlig kritisk, ikke blot mod andre, men i høj grad også mod sig selv, og han nåede før sin alt for tidlige død i 1958 kun at fremlægge sine resultater i nogle få tidsskrift- og leksikonartikler.

Samme år som Steensberg blev ansat som inspektør ved Dansk Folkemuseum (1938), blev en gammel firelænget sjællandsk bondegård fra Pebringe ved Karise erhvervet til

1. Axel Steensberg: Pebringegården. Folk og dagværk fra oldtid til nutid. Wormianum 1986. 96 s. ill. Kr. 164,-.

flytning til Frilandsmuseet i Sorgenfri, og her frembød der sig en oplagt mulighed for at afprøve de nye undersøgelsesmetoder. Ansvaret for selve flytningen af gården fik arkitekt Arne Ludvigsen, efter at museets mangeårige arkitekt, Halvor Zangenberg, havde måttet trække sig tilbage på grund af sygdom. Det var planen, at Ludvigsen og Steensberg i fællesskab skulle have skrevet en bog om gården fra Pebringe, men denne plan blev af forskellige årsager aldrig realiseret. Efter et lille halvt århundrede har Axel Steensberg nu påtaget sig at skrive bogen alene, og det må hilses med glæde, at han har fået tid og kræfter til at løse også denne opgave. For Pebringegården fortjener sin monografi, ikke blot fordi den er et så enestående kulturhistorisk monument, men også fordi flytningen og undersøgelsen af den på flere måder blev epokegørende.

Flytningen af bygninger til Frilandsmuseet var tidligere baseret på et ret beskedent dokumentations- og opmålingsmateriale, og ved genopførelsen tog man ikke hensyn til de skævheder og uregelmæssigheder som bygningen havde haft på hjemstedet, ligesom der ofte var tale om en betydelig grad af rekonstruktion. Det skyldtes tildels de beskedne midler, som stod til rådighed for løsningen af sådanne opgaver, men også at man ønskede de gamle bygninger genskabt i deres »oprindelige form« eller som rene »typer«. Arne Ludvigsens flytning af bl.a. Pebringegården betegner et radikalt brud med disse principper. Han ønskede at overføre og genskabe bygningerne nøjagtigt som de stod på hjemstedet, med alle deres skævheder, slidspor og senere tilføjelser – dog med enkelte undtagelser: »Naturligvis vil der altid være de Ændringer og Tilføjelser, som er uden Værdi, forstyrrer og skader andre og vigtigere Momenter – eller er af så ny Dato, at de tilhører en Tid, som må falde uden for Rammerne for et museumsmæssigt Synspunkt«².

I sin nye bog tilslutter Steensberg sig uden tøven de principper, som Arne Ludvigsen søgte at gennemføre: »Jeg lærte af ham at op-

fatte de gamle bygninger som en historisk kilde, hvis vidnesbyrd man måtte overføre til det nye sted uden at forvanske dens enkelte elementer. At rette op på skævheder og unødigt indsætte nye tømmerstykker, var for ham i lige så høj grad en dødssynd som at rette i et gammelt pergament-håndskrifts tekst. Han følte meget stærkt disse huses udstråling af tidløshed, ukrænkelighed og nærvær. Hans stringente indstilling tiltalte mig som en videreførelse af den historiske kildekritik«³.

Det er gode og smukke principper, som dog kun ved skrivebordet vil kunne håndhæves så kompromisløst, som det her er gjort. Den uændrede genopførelse er en utopi; uanset hvad man vælger at gøre, tvinges man i praksis ud i en større eller mindre rekonstruktion af den flyttede bygning. Husene i et frilandsmuseum er ikke blot kulturhistoriske monumenter, men også pædagogiske medier, som har en historie at fortælle. Og havde man uden modifikation gennemført de Ludvigsen/Steensberg'ske principper i Frilandsmuseet, så ville vi idag have haft en bizar samling af huse og gårde, som ville vise, hvorledes særlinge og gamle ungarle kunne leve og bo på landet i Danmark i midten af det 20. årh. For det er jo meget ofte sådanne særlige omstændigheder i slutfasen af et hus' historie, som har bevirket, at det er velbevaret og egnet til flytning, men det er vel næppe denne meget specielle historie, man har tænkt sig at fortælle med de flyttede bygninger.

Pebringegårdens genopførelse blev et kompromis mellem to faglige principper, men ikke ubetinget et lykkeligt kompromis. Sagt lidt forenklet blev resultatet, at man indendøre, i husets indretning, søgte at vise en sjællandsk gård, som den så ud på landboreformtiden, mens Ludvigsen udvendig genskabte gården, som den så ud umiddelbart inden flytningen. Der var ikke megen formidling mellem disse yderstandpunkter; således blev den udskydende bagerovn ikke genskabt – man nøjedes med at markere indfyringsåbningen i skorstenen.

Udvendig blev Pebringegården altså gen-

2. Arne Ludvigsen: Om Flytning af gamle Bygninger, i: Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1940 s. 43–54.

3. Axel Steensberg: Pebringegården s. 8–9.

skabt med alle sine buler og skævheder, og det blev unægtelig et spændende og romantisk gårdanlæg, der kom ud af det. Hvor repræsentativt, det er, er mere tvivlsomt. Man forstår godt, at Nationalmuseets direktør, Poul Nørlund, som god sjællænder var betænkelig ved at lade netop denne gård repræsentere hans hjemegns gamle byggeskik. Problemerne ved den nøjagtige genskabelse af en gård i forfald, viste sig i øvrigt snart. Der var vægge, som hældede så meget indefter, at regnvandet fra stråtaget ramte de nederste vægtavl og hurtigt vaskede leret ud af dem. Der er ingen tvivl om, at man her havde genskabt en situation, som ingen normal bonde ret længe ville finde sig i.

De bygningsflytninger, som blev gennemført på Frilandsmuseet i de følgende årtier, fulgte da også Ludvigsens principper i en modificeret form. Men først og fremmest blev der etableret et nært samarbejde mellem arkitekt og etnolog, således at hvert skridt i genskabelsesprocessen blev nøje overvejet i lyset af det samlede, til rådighed stående dokumentationsmateriale.⁴

Et vigtigt led i dokumentationen ved en bygningsflytning er, at ældre mennesker, som har levet og virket i gården, spørges ud om dens tidligere indretning og om det arbejdsliv, den dannede ramme om. Ved de ældre flytninger er disse optegnelser i reglen meget summariske, men for Pebringegårdens vedkommende tog Steensberg en række omfattende interviews, som dog næppe i større udstrækning er blevet anvendt ved genskabelsen af gården, ligesom oplysningerne i disse optegnelser heller ikke før er blevet publiceret.

Det må derfor hilses med glæde, at Steensberg har hentet sine gamle notesbøger frem og har udmøntet dem i en meget levende skildring af gården fra slutningen af 1800-årene til 1939. Rum for rum gennemgår han den gamle gård, og gennem en række fine kulturhistoriske småtræk tegner han et billede af et utroligt gammeldags og simpelt hverdagsliv, som man næsten ikke begriber, har eksisteret et godt stykke op i vort århundrede.

I et følgende afsnit gøres der rede for bygningernes konstruktioner i en meget detaljeret fremstilling, som man kun kan følge med i, fordi teksten ledsages af nogle udmærkede oversigtsplaner. Arne Ludvigsens nøjagtige genskabelse af de ydre rammer kommer her bygningsforskeren til gode, idet det har været muligt også efter genopførelsen at foretage primære studier i det meget sammenstykkede bindingsværk, som er fyldt med spor efter tidligere anvendelse og ombygninger.

En af Steensbergs pointer er, at han – sammen med Grith Lerche – har kunnet påvise, at der i Pebringegårdens bindingsværk, ved siden af den almindeligt anvendte konstruktion med tappede løsholter, findes betydelige rester af eller spor efter den anvendelse af påbladede sidebånd, som ellers kun kendes i det nordlige Sjælland. Nogle af de påviste eksempler kan tolkes som senere reparationer, hvor det har været muligt at anvende bladmen ikke tap-samlinger. Vel er det ikke alle eksemplerne, der umiddelbart lader sig forklare på den måde, men sikre slutninger om, at vi står over for rester af en gennemført sidebåndskonstruktion, lader sig næppe heller drage af det fremlagte materiale.

Sammenholdes konstruktionsundersøgelsen med den efterfølgende tolkning af udgravningerne, så undrer man sig i øvrigt over, at der i det genanvendte tømmer kun er påvist spor af bindingsværk. Hvis tolkningen af udgravningerne er rigtig, skulle vi nemlig op til bygningen af de nuværende længer i årene omkring 1660 have haft længer med bulkonstruktion og tagbærende suler. Hvis det genanvendte tømmer stammer herfra eller fra nogle længer med samme gamle byggemåde, så ville man næsten uundgåeligt finde de karakteristiske brede egestolper med not i siderne, som man f.eks. kan støde på ved nedbrydning af østjyske bindingsværkshuse.

De største forventninger ved dette gensyn med Pebringegården knytter sig netop til Steensbergs behandling af resultaterne af de arkæologiske undersøgelser under og efter nedbrydningen af gården. Der blev ved disse

4. De skiftende principper og deres anvendelse er diskuteret i Frode Kirk og Bjarne Stoklund: *Moving Old Buildings*, i: Holger Rasmussen ed.: *Dansk Folkemuseum & Frilandsmuseet. History & Activities*. Kbh. 1966 s. 245–263.

undersøgelser afdækket rester af bygninger, som rakte tilbage til middelalderen, ja, der kunne endog påvises en vis bebyggelseskontinuitet helt ned i jernalderen. Udgravningerne syntes at underbygge en række af tidens evolutionistiske hypoteser om den danske bondegårds historie. Af tomterne under Pebringegården udlæste Steensberg en udvikling fra tolænget middelaldergård til firlænget 1700-tals gård og fra en simpel étrums-bolig til en rumopdelt stuelænge. Der syntes endvidere at være holdepunkter for, at man på Sjælland havde haft bolig og stald i samme længe, og at man havde bygget huse af træ i bulkonstruktion og med tagbærende midtsuler.

Hvis de dristige tolkninger af sporene i Pebringegårdens undergrund holdt stik, så var det i sandhed epokegørende resultater. Steensberg tøvede ikke med at publicere resultaterne, såvel i videnskabelig dokumenteret form⁵ som i populærvidenskabelige artikler og bøger om bondegårdens historie, og gennem dem blev stadierne i Pebringegårdens udvikling hurtigt kulturhistorisk almen-eje.

En enkelt gjorde indsigelse mod Steensbergs tolkninger, nemlig Svend Jespersen, men kritikken blev kun bemærket af få, fordi den var gemt i en anmeldelse i *Fortid og Nutid* af bindet om bygningskultur i samleværket *Nordisk Kultur*⁶. Jespersens bidrag er helt klart fejlplaceret – idag ville man have trykt det som en debatartikel. I virkeligheden drejer det sig om et af de vigtigste bidrag til bondegårdsforskningen, som ikke blot fremlægger primært materiale, men også tager nogle af de centrale problemer på dette forskningsområde op til debat. Det er i forbindelse med disse principielle diskussioner, Svend Jespersen kommer ind på resultaterne af Pebringundersøgelsen.

Det, der får ham til at reagere, er, at de arkæologiske resultater stemmer så dårligt overens med den viden, han havde erhvervet sig under mange års arkivstudier. Men han

reagerede også som kulturforskeren, der véd, at bønder ikke bygger deres gårde tilfældigt, men at hver tidsperiode og hver egn har nogle normer for, hvorledes huse skal bygges og indrettes.

På grundlag af bygningsarkæologiske iagttagelser og udgravninger i skorstenspartiet var Steensberg nået frem til, at der før bygningen af det eksisterende stuehus, som i skorstenshammeren var dateret til 1779, havde stået et lille hus på kun fire fag, bestående af ét rum, der blev opvarmet med en røgovn i slægt med dem, der er beskrevet i Østskåne i det 18. årh. Opførelses tidspunktet for dette lille hus blev anslået til o. 1700. I »Bondehuse og vandmøller« giver dette resultat anledning til følgende betragtninger: »Man fatter bedst spændvidden i vor boligkultur i gamle dage, når man sammenligner dette beskudne fire fags stuehus med lergulv og en simpel røgovn uden skorsten med det pragtfulde Christiansborg slot, som netop ved denne tid rejste sig knap 50 km. derfra. Aldrig har afstanden mellem regering og undersåtter i henseende til daglige bekvemmeligheder været større end i disse årtier, der prægedes af økonomisk nedgang for den jævne befolkning«.⁷

Svend Jespersen følte sig ikke overbevist om rigtigheden af de bygningsarkæologiske iagttagelser, og han mente, at de fire fag måtte være en rest af en større helhed. Det kunne man have fået sikkerhed for, siger han, hvis man var gået til det trykkevældske rytterregiments hovedkrigs- og portionsjordebog, hvor gårdens bygninger er opgivet til ialt 48 fag. Ganske vist oplyser jordebogen ikke, hvor stort stuehuset er, »men sammenholder man det angivne, samlede fagantal med de tilsvarende, der findes anført i ryttergodsarkivalierne fra samme år eller noget tidligere for hundreder af andre, sjællandske gårde, hvis længetal og fagtal for de enkelte længer også er oplyst, kan man med al sikkerhed slutte, at der er den allerstørste sandsynlig-

5. Axel Steensberg: *Bondehuse og vandmøller i Danmark gennem 2000 år*. Kbh. 1952 (Heri om Pebringegården s. 199–255).

6. Svend Jespersen: *Et nordisk gårdproblem*, i: *Fortid og Nutid* bd. XIX 1956 s. 342–356.

7. Axel Steensberg: *Bondehuse og vandmøller* s. 222.

hed for, at Pebringegården også da var firlænget, og at dens stuelænge mindst var på 10 fag og nok snarest på 12. Det er normen, og da der ikke i den anførte jordebog er gjort nogen bemærkninger til gårdens tilstand, er der ikke grund til at antage, at den skulle afvige herfra«. ⁸

Heller ikke røgovnen var Jespersen begejstret for. Den forekom nemlig slet ikke i det rige kildemateriale, som kan belyse ildstedforholdene i 16- og 1700-årene. De fundne spor tolkede han i stedet som »enten en gammel kedelovn (grue for indmuret bryggerkedel) eller en gammel kølleovn, og vel nok snarest dette sidste, selv om kedelovne langt fra var sjældne o. 1700«. ⁹

I den nu foreliggende publikation har Axel Steensberg opgivet det selvstændige fire fags hus. Diskussioner med Frilandsmuseets arkitekt, Frode Kirk, har overbevist ham om, at de bygningsarkæologiske iagttagelser kan tolkes på en anden måde, og at de 4 fag må opfattes som en del af en større enhed. Borte er også røgovnen; den og gruen foran den tolkes nu som ildsteder for maltkølle og gruekedel. Rekonstruktionen af det stuehus, som eksisterede ca. 1660–1788, ser nu ud som vist på planen fig. 1. Afstanden til Christiansborg er stadig stor, men til gengæld er afstanden til de andre sjællandske gårde blevet mindre eller helt forsvundet. Beboelsen er på 10 fag, dens hovedrum er stegers/køkken og dagligstue og for hver ende er der et herbergsrum. Det vestligste af disse, som har et meget højt styrterum, opfattes sikkert med rette som et karlekammer med kornmagasin på loftet.

Vi kan altså konstatere, at Steensberg i sin nye behandling af undersøgelsen på dette punkt i ét og alt har givet Svend Jespersen ret. Det skriver han dog ikke, og man leder også forgæves i litteraturlisten efter den artikel i Fortid og Nutid, hvori Svend Jespersens kritik blev fremført. Det er overraskende, for bogen har så mange henvisninger til trykte og utrykte arbejder, der er langt mere perifere i denne sammenhæng. Formentlig skyldes det en forglemmelse, for man vægrer sig ved at

tro, at Steensberg bevidst har fortiet sin tidligere kollegas arbejde.

Når det drejer sig om rekonstruktionen af gård og stuehus efter 1660, må de arkæologiske iagttagelser således hele tiden sammenholdes med de oplysninger, der kan udtrages af det ganske omfattende arkivmateriale, som står til forskerens rådighed. Men jo længere vi bevæger os bagud i tid, jo færre holdepunkter får vi ud over de vidnesbyrd, som arkæologen kan levere. Alligevel danner den almene kulturhistoriske viden en basis, hvorudfra de arkæologiske resultater bør vurderes kritisk.

Under Pebringegårdens nedbrudte stuehus fandt Axel Steensberg spor af en ældre bygning med jordgravede stolper (se fig. 2). Bygningen, som har været godt 12 m. lang, har været delt i to omtrent lige store rum, hvoraf det østlige tolkes som bolig med gulvildsted og langbord på nedgravede stolper, mens det vestlige menes at have været stald. En trævæg har adskilt de to rum, og Steensberg mener, at det renæssancepanel, som stadig findes i gården, tidligere har siddet ved bordenden i dette hus.

Med den nye rekonstruktion af boligen efter 1660 som et 10 fags stuehus med alle de sædvanlige rum, føles skridtet bagud til denne primitive étrumsbolig unægtelig som et styrtdyk ned i den grå oldtid. De rumelementer, som vi fandt i Pebringegårdens stuehus fra o. 1660, er alle fænomener, som er kendt fra middelalderkilder, og man vægrer sig derfor ved at tro, at det kan være rigtigt, at man kan have boet så simpelt i den forholdsvis gode tid. o. 1500–1660, før svenskekrigenes ødelæggelser og skattestatens vækst forarmede den danske bondestand.

Mod tolkningen af det andet rum som stald havde Svend Jespersen tre argumenter. Det første gik på de kulturelle normer: Vi kan på Sjælland ikke konstatere nogen tradition for den nære sammenknytning af stald og bolig, som kendes andre steder i landet. Det næste vedrørte besætningens størrelse, som vi kan anslå med nogenlunde sikkerhed, og som kun med stort besvær lader sig presse ind i den

8. Svend Jespersen: Et nordisk gårdproblem s. 350.

9. smsts. s. 350.

PEBRINGEGÅRDEN

omkring 1660-1788

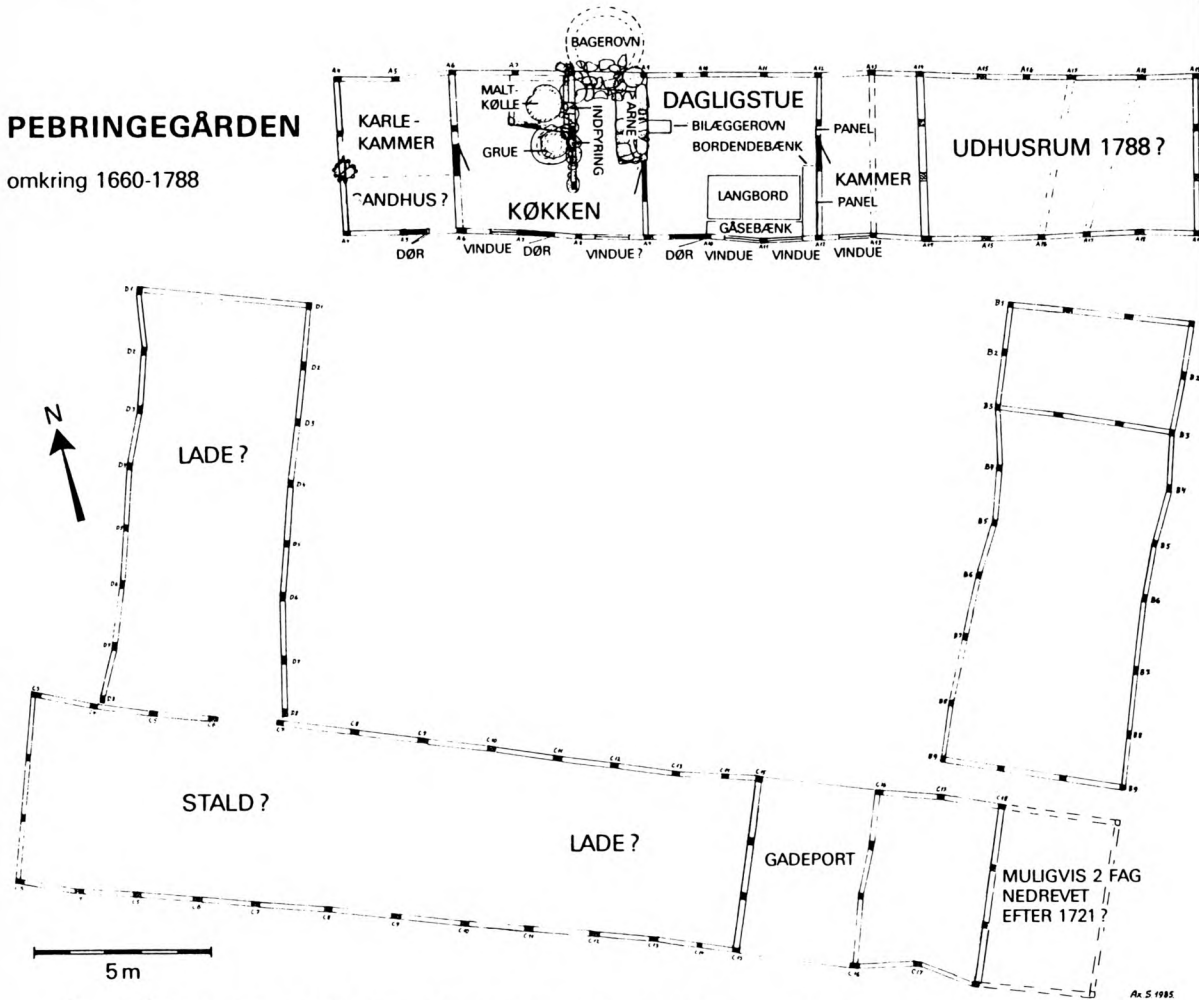

Fig. 1. Pebringegården o. 1660-1788. Rekonstruktionstegning på grundlag af A. Steensbergs arkæologiske og arkivalske undersøgelser.

lille stald. Dette problem løser Steensberg ved dels at antage, at nogle af hestene har været »udgangsøg«, dels ved at henvise til at der jo er godt med plads i de øvrige udlænger. Det tredje kritikpunkt gik på den stensatte rende, som er Steensbergs hovedargument for at tolke rummet som stald. Jespersen gjorde med rette opmærksom på, at en egentlig grebning af den art er en helt fremmed ting på Sjælland, og at renden derfor må have haft en anden funktion (»At den famøse, murstenssatte rende iøvrigt har været en gemen afløbs-

rende, kan der nok ikke være tvivl om; noget andet er, om det virkelig med fuld sikkerhed kan siges, at den hører til denne ældste tomt«¹⁰)

Som det ses af fig. 2 var dette renæssancestuehus sammenbygget med et T-formet anlæg, der i denne fase fungerede som lade og lo. Dette anlæg tolkes imidlertid som en middelaldergård med stuehus i sydlængen, en gård hvis alder i øvrigt i den nye publikation rykkes 100 år bagud i tid – fra o. 1300 til 1200 – på grund af en nyvurdering af skårmaterial-

10. smsts. s. 352.

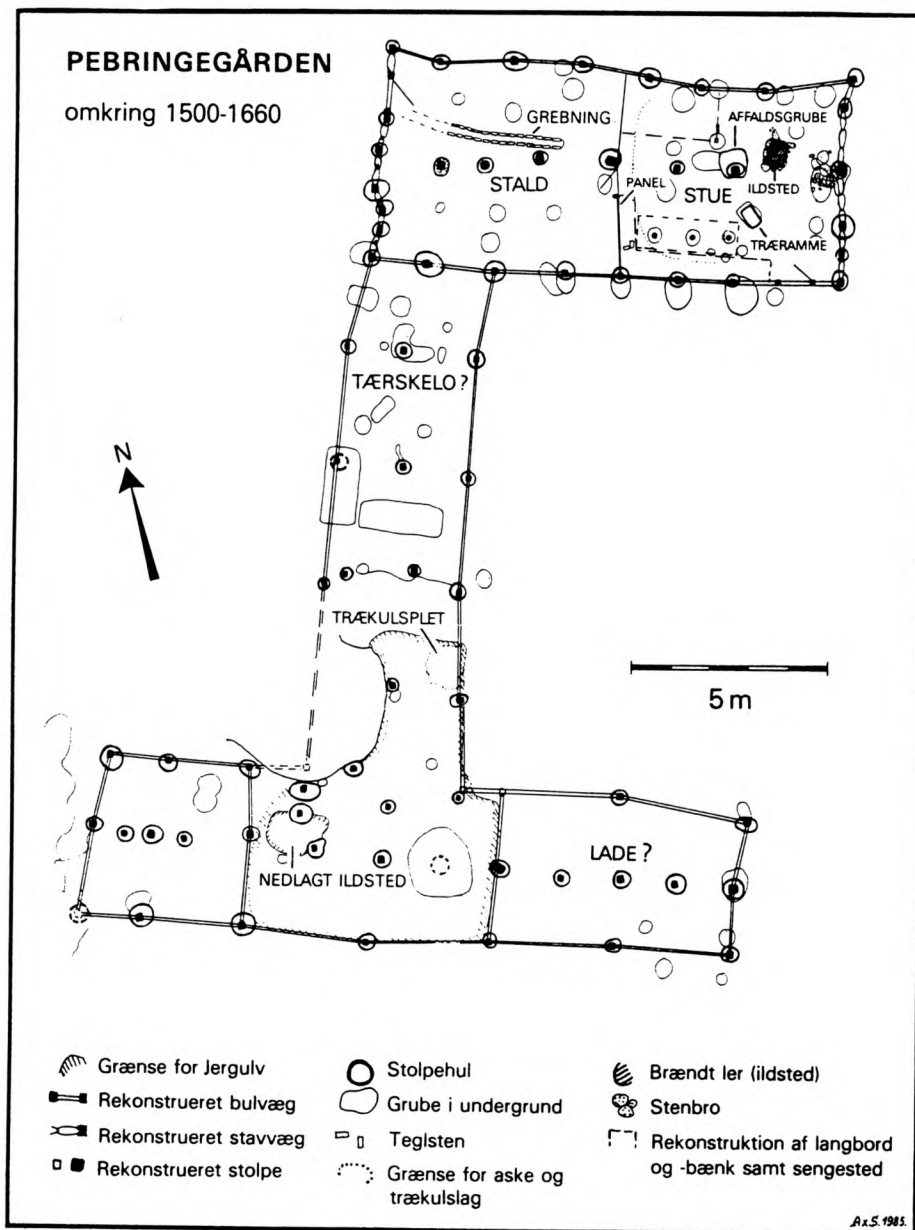

Fig. 2.

lets alder. Også her ville det i øvrigt have været rimeligt at tage stilling til Svend Jespersens kritik. Han foreslår, at ildstedet i syd-længen kan stamme fra en inderstebolig i det samlede renæssancekompleks. Igen er det bevidstheden om de kulturelle normers styrke, der får ham til at reagere: »På grund af pla-

ceringen i sydfløjen, der jo ligger til gaden, rejser det spørgsmål sig, om beboelsen her er gårdens egentlige. Forholdet er jo nemlig dette, at det i 17-1800-årene er undtagelser, der skyldes særlige omstændigheder, som f.eks. terrænforholdene, når man finder stue-længen anbragt med en langside til gaden; i

reglen ligger de tilbage i gården eller dog med en gavl til gaden, og dette var også tilfældet tidligere, ligesom vi kender det fra middelalderens købstæder og visse provinskøbstæder endnu senere.« Derimod finder vi ofte indersteboligen placeret netop i gadelængen.¹¹

Både renæssancehuset og det T-formede middelalderanlæg synes bygget med tagbærende midtsuler, en konstruktion, som er temmelig unik på Sjælland, og som vist ikke er påvist med sikkerhed i andre sjællandske gårdtomter. Middelalderbygningerne rekonstrueres som bulbyggede træhuse, men det eneste holdepunkt herfor synes at være den forholdsvis regelmæssige stolpeafstand. Omvendt bliver uregelmæssig stolpeafstand taget som indicium for bindingsværk med indre sidebånd i renæssancehuset. Her er man dog lidt i vildrede, for på grundplanen er huset forsynet med bulvægs-signatur, mens det på Jørgen Kraglunds rekonstruktionstegning har fået bindingsværk med lervægge. Som tidligere nævnt kan det undre, at hverken bul- eller sulekonstruktionen, som skal have eksisteret frem til 1660, kan spores i det genanvendte tømmer.

De arkæologiske undersøgelser i forbindelse med Pebringegårdens flytning foregik under langt mere ugunstige vilkår end de udgravninger, som Steensberg senere gennemførte. De middelalderlige stolpehuller og rester af gulvlag fremkom i forbindelse med ejerens planering af tomten, og det er klart, at der af en udgravning af den karakter må drages slutninger med langt større forsigtighed, end det er sket her. Axel Steensberg har i sin nye publikation revideret sin opfattelse af 1700tals-gården, mens tolkningerne af de øvrige undersøgelsesresultater gentages uden nogen form for reservation. Pebringegårdens resultater må imidlertid tages med et betydeligt gran salt, og det havde været rimeligt om Steensberg havde benyttet dette gensyn med Pebringegården til at gøre opmærksom herpå og til at diskutere de alternative tolkningsmuligheder.

Claus Bjørn: Sognehistorier i 1980'erne – tradition og fornyelse

Igennem det meste af dette århundrede har *sognehistorien* været en af grundpillerne i den lokalhistoriske litteratur. Sagnet har tydeligvis været oplevet som en naturlig afgrænsning for den lokalhistoriske monografi. Det er herhjemme temmelig sjældent, at man har valgt i bogform at behandle landsbyen/ejerlavet, men sognet er i nyere tids lokalhistoriske litteratur ikke sjældent udtrakt til at omfatte kommunen – dvs. kommunen før 1970. Det kan så tolkes sådan, at de officielle institutioner som kirke og præst, skolevæsen og lærere og kommunestyret har været opfattet som væsentlige elementer, hvortil man knyttede sin identitet som medlem af et lokalsamfund. Det var altså her, man hørte til, når man ville indsnævre sit geografiske tilhørsforhold mere end til at være jyde og dansker. Kommunalreformen ophævede de kommuner, der for de flestes vedkommende havde eksisteret siden 1841/1867. Og sognet er antagelig i 1980'erne meget reduceret som meningsfyldt ramme for tilværelsen. Bevares – dåb, konfirmation osv. er centrale begivenheder i livsforløbet, men for erhverv, uddannelse, økonomisk aktivitet i bredeste forstand og foreningsliv er sognet for størstedelen holdt op med at eksistere som det naturlige »rum«.

Det har ikke begrænset antallet af nye sognehistorier – måske snarere tværtimod. Selve ophævelsen af de gamle rammer synes i en række tilfælde at kunne være en direkte spore til at få fastholdt fortiden. Men herom mere i det følgende, hvor en håndfuld af dette årtis sognehistorier vil blive kommenteret og diskuteret.

I Vr. Horne herred i Ribe amt ligger Janderup og Billum sogne som to smørklatter i en ellers barsk egn. Her er relativt gode jorder, herunder frugtbare enge, og de to sogne har i nyere tid været meget »levende« med aktivt foreningsliv, højskole – og et af landets allerældste andelsmejerier, ikke at forglemme! På baggrund af den traditionelt høje

11. smsts. s. 353.